

Уварова Н.В.,

*доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри цивільного
права і процесу
Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У системі прав і свобод людини, одним із найголовніших є право на працю. Статтею 43 Конституції України кожному гарантоване право на працю, яке включає у себе можливість заробляти на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

С. Прилипко та О. Ярошенко наголошують, що право на працю є фундаментальним правом людини, встановленим міжнародно-правовими актами та визнаним усіма державами світу. Воно належить до групи соціально-економічних прав та відображає потребу людини у створенні й здобутті джерел існування для себе та своєї сім'ї, реалізації власного творчого потенціалу, вираженні своєї особистості [2, с. 102].

Поряд із Конституцією України трудові права громадян закріплені Кодексом законів про працю України (КЗпП). Зокрема, статтею 2-1 визначено рівність трудових прав громадян, згідно з чим в Україні забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», а також сприяння особі у здійсненні такого повідомлення, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання [3].

Слід погодитись із думкою О.Г. Середи у тому, що на сучасному етапі розвитку нашої держави підсилюється перетворююче значення праці, розширюються можливості її застосування. Проте чинні норми права, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані з реалізацією права на працю,

досить недосконалі і містять у собі низку суперечностей. У силу цього значно зростає кількість трудових спорів і конфліктів, вирішення яких потребує нового концептуального підходу [4, с. 73].

Втім, регламентація права на працю в Україні цікава не лише поточним станом правового регулювання, а й історією свого становлення. Для законотворчої практики це може слугувати фундаментом як для уникнення помилок минулого, так і врахування національних правових традицій.

З цього приводу, В.В. Хромей слушно відмічає, що право на працю є складним правовим явищем, що перебуває в тісному зв'язку з розвитком суспільства й держави та пов'язане з правовим становищем людини в конкретний історичний період. Право людини на працю перебуває в постійному розвитку, а тому потребує наукового дослідження не лише в реальному вимірі, а й у ретроспективному аспекті. Не знаючи та не усвідомлюючи історичні, політичні й соціальні особливості його розвитку, неможливо пропонувати певні шляхи вдосконалення реалізації конституційного права на працю та його гарантій [5, с. 11].

Як зазначає В.М. Андріїв, ще 1822 році у праці «Теорія всесвітньої єдності», Ш. Фур'є писав про право на працю як про первісне право людини, без якого інші права не мають сенсу: «Ми провели сторіччя в смішних суперечках про права людини, не попідкувавшись про пізнання найбільш важливого права на працю, без якого інші права нічого не варті... Наші письменники забули дати визначення та визнати вирішальним право на працю, без якого інші – тільки жорстока насмішка» [6, с. 245].

Д.О. Дмитренко відмічає, що до перших нормативних актів, які регулювали трудові відносини на українських землях, що входили до складу Російській імперії належить Положення від 24.05.1835 «Про відносини між господарями фабричних закладів і робочими людьми, які поступають на роботи за найманням». Згідно з цим Положенням, роботодавець зобов'язувався видавати правила внутрішнього трудового розпорядку. Договір між роботодавцем і працівником (за наявності паспорта) міг укладатися в письмовій або усній формі та обов'язково передбачати тривалість й умови контракту. Крім того, з другої половини ХІХ століття в законодавстві починає приділятися увага правовому регулюванню праці жінок і неповнолітніх. Так, Положенням від 07.08.1845 року «Про заборону фабрикантам залучати до трудових робіт малолітніх робітників віком до 12 років», заборонялася праця неповнолітніх у період з опівночі до шостої ранку [7, с. 59].

В часи існування СРСР, перший Кодекс законів про працю був прийнятий у 1918. Переважно, він носив декларативний (описовий) характер і характеризувався відсутністю контролю за його виконанням. Припинення його дії пов'язано з появою нової економічної політики (НЕПу), що призвело до виникнення обмеженої приватної власності, яка анулювала ефективність трудової повинності як форми реалізації трудових відносин. одному

підприємстві, установі або господарстві». У 1922 році було розроблено та прийнято новий Кодекс законів про працю, який був покликаний підвищити якість та ефективність захисту трудових прав працівників. При цьому в окремих сферах народного господарства СРСР було прийнято положення про дисципліну на залізничному транспорті (1933 рік), в органах юстиції (1933 рік), на водному транспорті (1934 рік), в органах зв'язку (1935 рік), які містили більш жорстоку відповідальність окремих категорій працівників [8, с. 144].

Кодекс законів про працю був прийнятий в УРСР ще в 1971 році [2] та з величезною кількістю змін і доповнень зберігає свою чинність до сьогодні. Звичайно, наявність в демократичній державі законодавства СРСР не можна вважати позитивним моментом, а тому зусилля фахівців у царині трудового права мають бути зосереджені на розробці й прийнятті якісно нового кодифікованого акту.

Слід погодитись із Є.В. Красновим у тому, що в умовах глобалізації особливої уваги вимагають основні трудові права, проголошені Декларацією МОП від 18.06.1998, а саме: 1) свободи об'єднання та реального визнання права на ведення колективних переговорів; 2) скасування усіх форм примусової чи обов'язкової праці; 3) реальної заборони дитячої праці; 4) недопущення дискримінації в галузі праці та занять [9, с. 16].

В Україні сьогодні спостерігаються позитивні тенденції адаптації національного трудового законодавства до вимог і стандартів діючих в Європейському Союзі, але потрапити у європейську демократичну спільноту із «старим» законодавством доволі складно. Тому, враховуючі історичні особливості регламентації права на працю в Україні ми вважаємо найбільш перспективним шляхом прийняття нового кодифікованого акту про працю, в якому необхідно врахувати положення міжнародних норм, принципи заборони примусової праці та рівного доступу реалізації цього права.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* від 23.07.1996. 1996, № 30, Ст. 141.
2. Прилипко С., Ярошенко О. Право на працю в системі прав людини. *Право України*. 2014. № 6. С. 102-110.
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР* від 17.12.1971. 1971. Дод. до № 50.
4. Середа О.Г. Реалізація права на працю в умовах євроінтеграції України. *Право та інновації*. 2016. № 1 (13). С. 73-80.
5. Хромей В.В. Конституційне право на працю: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 240 с.
6. Андрієв В.М. Трудові права у системі прав людини і громадянина. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/42_2011/31.pdf.
7. Дмитренко Д.О. Етапи становлення та розвитку правового регулювання робочого часу в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 2 (37). С. 59-65.

8. Обушенко Н.М. Розвиток трудового законодавства України за часів існування СРСР. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. Ч. 2. С. 142-146.

9. Краснов Є.В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України: автореферат дис. к.ю.н. 12.00.05. Одеса. 2008. 22 с.

Філянiна Л.А.,
доцент кафедри міжнародного
права ННi права та міжнародно-
правових відносин Університету
митної справи та фінансів,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АГРЕСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Сучасне міжнародне право визнає акт агресії як найсерйознішу форму незаконного застосування сили. Міжнародний правопорядок котрий був встановлений після Вестфальського мирного договору 1648 р. й закріплення нових, на той час, міжнародних принципів: державного суверенітету, невтручання у внутрішні справи держав, обов'язкового виконання підписаних договорів, фіксації територіальних змін і встановлення кордонів між європейськими державами, визначає акт агресії як найсерйозніший злочин, що може бути скоєний проти миропорядку, підриваючи саме існування держави, її територіальну цілісність, а отже і основних принципів міжнародного права.

Початок ХХ століття знаменувався поступовим обмеженням права на ведення війни. Так, ст. 8 Статуту Ліги Націй 1919 р. зазначає, що Члени Ліги визнають необхідність збереження миру та вимагають, обмеження національних озброєнь до мінімуму[1]; ст. 1 Пакту Бріана-Келлога 1928 р. засуджує застосування війни як засобу урегулювання міжнародних спорів, держави відмовляються у своїх взаємовідносинах від такого знаряддя національної політики. Держави-учасниці даного договору домовилися вирішувати всі спори або конфлікти, котрі можуть виникнути між ними, хоч би якого характеру чи походження вони були, завжди тільки мирними засобами [2]. Отже, держави обмежили право вдаватися до збройної сили у ситуації пов'язаній з самостійним нападом – агресією.

Згодом у Статуті Нюрнберзького трибуналу та в рішенні Трибуналу, (резолуція 95 (I) від 11 грудня 1946 р.) визнали планування, підготовку, початок або ведення агресивної війни злочином проти миру та необхідності притягнення до кримінальної відповідальності винних.

Статут ООН, підписаний у 1945 році, забороняє агресію та